

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาพสังคมไทยในอดีตเคยได้รับการยกย่องจากผู้นำต่างศาสนา ถึงความมีมนุษยธรรมของคนไทย^๑ คำว่ามนุษยธรรมนี้ คือ ธรรมที่ทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ได้แก่ การรักษาศีล ๕^๒ ซึ่งถือว่า เป็นหลักประพฤติมาตรฐานอย่างต่ำที่สุดของมนุษย์^๓ จึงกล่าวได้ว่าสังคมไทยในอดีตมีศีล ๕ เป็นกรอบควบคุมพฤติกรรม ทำให้อยู่ร่วมกันด้วยความสงบร่มเย็นเป็นที่ชื่นชมของคนต่างชาติ ต่างศาสนา และแสดงให้เห็นว่า ศีล ๕ เป็นหลักสากลของการประพฤติปฏิบัติที่ทำให้สังคมมนุษย์อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

แม้ว่าปัจจุบันประเทศไทยมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ทันสมัย มีการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การกระจายตัวของความเจริญไปสู่ชนบท ประชาชนคนไทยอ่านออกเขียนได้ และได้รับโอกาสทางการศึกษามากกว่าในอดีต แต่ในทางตรงกันข้าม ปัญหาทางด้านศีลธรรมของคนไทยกลับพบว่า มีการละเมิดศีล ๕ มากขึ้น ปรากฏการณ์ของการใช้ความรุนแรงในสังคม มีการเบียดเบียนชีวิต และทรัพย์สินของผู้อื่น ดังที่ได้เห็นเป็นข่าวในแต่ละวัน สังคมไทยต้องอยู่ด้วยความหวาดระแวง คอยหาวิธีการป้องกันความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินของตนเอง ปัญหาความเสื่อมถอยทางศีลธรรมของคนไทยตามที่ปรากฏในสังคม เช่น เรื่องสุรา และของมีนเมา จากตัวเลขของกระทรวงสาธารณสุข พบว่า คนไทยติดสุรา ๔.๓ ล้านคน^๔ สุราเป็นเหตุให้เกิดการทะเลาะวิวาท ทำร้ายร่างกาย และชีวิต อีกทั้งเป็นสาเหตุหลักของความประมาทก่อให้เกิดอุบัติเหตุจากการขับขี่เป็นเหตุสูญเสียชีวิต และทรัพย์สิน นอกเหนือจากนี้สุรายังเป็นอีกหนึ่งสาเหตุที่ทำให้ครอบครัว

---

^๑ จากบันทึกของ พระสังฆราชฌอง-บัปติสต์ ปัลเลอกัวซ์ (Bishop Jean-Baptiste Pallegoix) เมื่อคราวเสด็จมาเผยแผ่คริสต์ศาสนาในประเทศไทยในสมัยต้นรัชกาลที่ ๓ ในบันทึกของพระองค์ทรงกล่าวชื่นชมยกย่องความมีมนุษยธรรมของคนไทย อ้างใน พระไพศาล วิสาโล, การเสริมสร้างพลังทางศีลธรรมในสังคมไทย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.visalo.org/article/budKarnsermsang.htm> [๓ พ.ค. ๒๕๕๕].

^๒ คุรุละเอียดยใน สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช, มนุษยธรรม, (กรุงเทพมหานคร: ขบวนการพิมพ์, ๒๕๓๓), หน้า ๓๐.

^๓ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๗๗๒.

^๔ เผย! คนไทยติดสุรา ๔.๓ ล้าน ๑ ใน ๔ เป็นเยาวชน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://news.voicetv.co.th/Thailand /13426.html> [๘ ก.พ. ๒๕๕๔].

แตกแยก^๕ สำหรับปัญหาการหย่าร้างของคนไทยซึ่งนับวันมีแนวโน้มสูงขึ้น มูลนิธิเครือข่ายครอบครัวชี้ว่า ปัญหาจากการประพฤตินอกใจกัน^๖ นอกจากนี้ ขวามการฆ่าข่มขืนที่ปรากฏตามหน้าหนังสือพิมพ์แทบทุกวัน ไม่เว้นแม้แต่การกระทำชำเราทั้งเด็กหญิง เด็กชาย จนทำให้ประเทศไทยมีสถิติคดีข่มขืนติดอันดับโลก”^๗ อีกทั้งปัญหาการคดโกง ไม่ว่าจะเป็นล่อลวงทรัพย์ ปล้นชิง หรือทุจริตจากโครงการของแผ่นดิน การคดโกงในระดับประเทศ พบว่า ปี ๒๕๕๖ ประเทศไทยติดอันดับภาพลักษณ์คอร์รัปชันโลก อยู่ในอันดับที่ ๑๐๒ จาก ๑๗๗ ประเทศทั่วโลก อันดับร่วงลงจากปีที่ผ่านมาถึง ๑๔ อันดับ และติดอันดับภาพลักษณ์ประเทศที่มีคอร์รัปชัน อันดับที่ ๕ ของภูมิภาคอาเซียน^๘

จากข้อมูลที่ได้นำมาแสดง ชี้ให้เห็นถึงการไม่รักษาศีล ๕ ของคนไทย ที่นับวันจะมามากขึ้น กล่าวได้ว่า “ถ้าจับเอาหลักทางศีลธรรมโดยเอาศีล ๕ เป็นเกณฑ์ ประเทศไทยของเราเป็นประเทศที่ปัจจุบันมีการล่วงละเมิดศีล ๕ มาก จนแทบพูดได้ว่าประเทศไทยเป็นประเทศไร้ศีล”^๙ สอดคล้องกับข้อมูลของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ ระบุว่า ประเทศไทยกำลังเผชิญกับวิกฤตความเสื่อมถอยด้านคุณธรรม และจริยธรรม^{๑๐}

จากการสำรวจพฤติกรรมของพุทธศาสนิกชนไทยในการประกอบกิจทางศาสนา พบว่า พุทธศาสนิกชนไทยมีการเข้าวัด ทำบุญ สวดมนต์ เพิ่มขึ้น แต่การรักษาศีล ๕ (ครบทุกข้อ) อย่างเป็นประจำ มีพุทธศาสนิกชนที่ทำได้เพียงร้อยละ ๕.๔ เท่านั้น พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ปฏิบัติศีล ๕ ได้เพียงนาน ๆ ครั้ง และมีบ้างที่รักษาศีล ๕ เฉพาะวันพระช่วงเข้าพรรษา วันสำคัญทางศาสนา เป็นต้น^{๑๑} เป็นที่น่าสังเกตว่าทั้ง ๆ ที่ประเพณีชาวพุทธไทยมีการเข้าวัดปฏิบัติธรรม และศาสนาพิธีต่าง ๆ ก็เริ่มด้วยการสมาทานรักษาศีล ๕ แทบทั้งสิ้น แต่ขาดการน้อมนำไปประพฤติปฏิบัติตามในชีวิตประจำวันจากพุทธศาสนิกชน

^๕ ชี! 'สุรา'ต้นเหตุ การหย่าร้างปีละแสนราย, Voice TV, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://news.voicetv.co.th/Thailand/13275.html> [๒ ก.พ. ๒๕๕๕].

^๖ ผู้จัดการ ๓๖๐ องศา รายสัปดาห์, (๑๓ มี.ค.๒๐๐๙):“กิ๊ก”ต้นเหตุหลัก “รักร้าง” วอนเร่งแก้ – ก่อนเพิ่มเด็กมีปัญหา, ผู้จัดการ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.manager.co.th/mgrWeekly/ViewNews.aspx?NewsID=9520000028321> [๖ ก.พ. ๒๕๕๕].

^๗ ไทยนิวส์สถิติคดี “ข่มขืน” พุ่งติดอันดับโลก, ไทยรัฐ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.dmh.go.th/stydepression/news/view.asp?id=411> [๖ ก.พ. ๒๕๕๕].

^๘ ภาพลักษณ์คอร์รัปชันโลกปี ๒๕๕๖ อันดับไทยหล่นจาก ๘๘ เมื่อปีที่แล้วมาอยู่ที่ ๑๐๒ จาก ๑๗๗ ประเทศ สอบตก ได้ ๓๕ คะแนน จาก ๑๐๐, THAIPUBLICA, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://thaipublica.org/2013/12/corruption-perceptions-index-2013/> [๖ ม.ค. ๒๕๕๗].

^๙ ดูรายละเอียดใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พุทธศาสนากับชาติไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๔๘๕.

^{๑๐} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎามนตรี, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙), หน้า ๙.

^{๑๑} “สรุปสำหรับผู้บริหาร ดำเนินการสำรวจสถานะทางสังคมและวัฒนธรรม” (๒๕๕๑), สำนักงานสถิติแห่งชาติ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/service/survey/culture/Exec52.pdf> [๒๐ พ.ค. ๒๕๕๕].

สาเหตุของการไม่รักษาศีล ๕ เช่น ในกรณีฆ่าสัตว์ มีผลการวิจัยว่า ชาวพุทธไทยส่วนใหญ่ทราบถึงคุณ และโทษ ผลกรรมที่ตามมาจากการฆ่าสัตว์ แต่ก็ยังล่องละเมิดอยู่เพราะเห็นว่าการรักษาศีลเป็นเรื่องของอุดมคติขัดแย้งกับการปฏิบัติจริงในชีวิต^{๑๒} ส่วนสาเหตุการละเมิดอกุศลในทางทานในสังคมไทย มีผลการวิจัยว่า คนที่ละเมิดแม้จะรู้ว่าผิดศีล และผิดกฎหมายแต่ก็ยังกระทำอยู่ เพราะเชื่อว่าการรักษาศีลเป็นเรื่องยาก หากเหตุให้ใจมากพอก็พร้อมจะทำผิด ยังไม่สามารถเอาชนะความต้องการ หรือความโลภในตนเองได้^{๑๓} ในขณะที่สาเหตุของการประพฤติดีในทางของสังคมไทย มีผลการวิจัยว่า สาเหตุมาจากการตกอยู่ใต้อำนาจวัตถุนิยมเชิงบริโภคนิยม เห็นความสุขทางกายเป็นเรื่องสำคัญ มีค่าสูงสุดในชีวิต^{๑๔} ส่วนสาเหตุของการละเมิดมุสาวาทนั้น มีผลการวิจัยว่า คนไทยส่วนมากมักเข้าใจว่า การพูดความจริงทำให้เสียผลประโยชน์แต่การพูดเท็จจะช่วยรักษาผลประโยชน์ไว้ได้ คนส่วนใหญ่จึงเลือกที่จะพูดเท็จมากกว่าพูดความจริง ทำให้เกิดปัญหาการทะเลาะเบาะแว้งในสังคมไทยเพราะการไม่พูดความจริงต่อกัน^{๑๕} และสาเหตุของการดื่มสุรา มีผลการวิจัยว่า สาเหตุมาจากความเชื่อผิด ๆ ของคนในสังคมไทย เห็นว่าการดื่มสุรา และเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เป็นวัฒนธรรมส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตไทยเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่แทรกซึมอยู่ในทัศนคติ จนทำให้ผู้คนในสังคมไทยเห็นว่า การดื่มสุรา และเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เป็นเรื่องปกติ ไม่เว้นแม้แต่ในงานบุญทางพระพุทธศาสนาก็สามารถดื่มได้^{๑๖} นอกจากนี้ การดื่มสุรา และเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ยังเป็นต้นเหตุปัญหาสังคมในหลาย ๆ ด้าน ทำให้เกิดการล่องละเมิดศีลข้ออื่น ๆ ตามมา เพราะขาดสติยับยั้งชั่วดีขาดความละอายเกรงกลัวต่อการทำชั่วทั้งปวง^{๑๗} และถึงแม้จะมีศรัทธาในศีล ๕ แต่ก็ไม่มากพอที่จะสามารถปฏิบัติศีลในข้อที่ ๕ คือ การดื่มสุรา และเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ได้^{๑๘} ดังนั้น จะเห็นได้ว่า

^{๑๒} พระมหาพิชิตชัย ยมพาลไพฑูริย์, “การศึกษาทัศนคติเรื่องศีล ๕ ของชาวพุทธไทยปัจจุบัน ศึกษาเฉพาะกรณี การฆ่าสัตว์”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒), หน้า ก-ข.

^{๑๓} พระมหาอิสระ สันเปี้ย, “การวิเคราะห์ปัญหาอกุศลในทางทานตามพุทธจริยศาสตร์ เถรวาทในบริบทสังคมไทย”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕), หน้า ก-ข.

^{๑๔} ดุราละเอียดใน พระมหาปัญญา ขยบุญ (ดาบพลหาร), “เกมสุมิฉฉาจารกับปัญหาจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๗๒-๗๓.

^{๑๕} พระสมพงษ์ ติคุชฌโม, “ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องมุสาวาทในพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ก.

^{๑๖} พระครูสมณธรรมธาดา (สายัน บวบขม), “ศึกษาปัญหาและทางออกของการดื่มสุราที่มีผลกระทบต่อสังคมไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ก.

^{๑๗} ดุราละเอียดใน พระมหาสำรวย ญาณส่วโร, “การศึกษาเรื่องผลกระทบจากการล่องละเมิดศีลข้อที่ ๕ ที่มีต่อสังคมไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒๒-๑๒๔.

^{๑๘} เสกสันต์ ศิริวรรณ, “ความศรัทธาในศีล ๕ ที่มีต่อการปฏิบัติตนของวัยรุ่น”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓), หน้า บทคัดย่อ.

ความเข้าใจ และการรับรู้เกี่ยวกับศีล ๕ ของคนไทยยังคลาดเคลื่อนจากหลักคำสอนพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก

ศีล ๕ คือ หลักของการประพฤติปฏิบัติของผู้ที่ได้ชื่อว่า อุบาสก อุบาสิกา ในพระพุทธศาสนา^{๑๙} คัมภีร์พระไตรปิฎกมีคำสอนเกี่ยวกับศีล ๕ ตามชื่อเรียกที่ต่างกันไป เช่น สิกขาบท ๕^{๒๐}, ธรรม ๕ ประการ^{๒๑} หรือ ธรรมเป็นที่สงบ ภยเวร ๕ ประการ^{๒๒} ธรรมตามคำสอนของพระพุทธเจ้าในเรื่องศีล ๕ ทรงเน้นเรื่องของการไม่เบียดเบียนกัน และกัน ให้ระลึกถึงจิตใจผู้อื่นต่างมีความรู้สึกเฉกเช่นเดียวกับตัวเรา ตามหลักพุทธธรรมการประพฤติปฏิบัติในระดับศีล ๕ นั้น ศรัทธาเป็นองค์ธรรมที่สำคัญ เกื้อกูล ทำให้คนมีหลักตั้งตัวเป็นกำลังเหนียวรั้ง และต้านทานปะทะไม่ยอมต่อสิ่งชักจูงล่อเร้าเย้ายวนให้ทำความชั่ว^{๒๓} ศรัทธาในที่นี้ หมายถึง อากรวตศรัทธา คือ ความมั่นใจในกฎแห่งกรรม โดยมีความเข้าใจพื้นฐานมองเห็นเหตุผลว่าพฤติกรรม และผลของมันต้องเป็นไปตามเหตุปัจจัย^{๒๔}

ดังนั้น ปัญหาการล่องละเมตศีล ๕ เป็นดังกระจกที่สะท้อนให้เห็นว่าศรัทธาในเรื่องของการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ในสังคมไทยเสื่อมถอยลงด้วย จึงขาดศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญาในการเอาชนะต่อสิ่งเย้ายวนให้ทำชั่วได้ ความพยายามที่จะรักษาศีล ๕ จึงน้อยลงด้วย ทั้งนี้การจะทำให้คนไทยหันมาศึกษา และปฏิบัติตามหลักศีล ๕ นั้น ผู้วิจัยเห็นว่าควรเริ่มจากการสร้างศรัทธาให้เข้มแข็งเสียก่อน เพราะศรัทธาเป็นปัจจัยหนึ่งให้เกิดสมาธิภูมิ อันเป็นต้นทางแห่งมรรคมงคล ๘ เป็นหลักในการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา

แนวคำสอนเรื่องศีล ๕ ผลของการล่องละเมตศีล อานิสงส์ของศีล พระพุทธเจ้าทรงยกเรื่อง กรรม และผลของกรรมมาแสดง ดังปรากฏใน จูฬกัมมวิภังคสูตร^{๒๕} ชี้ให้เห็นถึงหลักกรรม ผลของกรรม ผลจากการฆ่า และประหารชีวิตผู้อื่น เป็นเหตุให้ตายไป นำไปเกิดใน อบาย ทุกดิน นรกภูมิ หากเกิดมาเป็นมนุษย์ก็จะมีอายุสั้น ปัญญาทรมาน พบเจอในสิ่งที่ไม่ดีไม่งาม แต่หากผู้ใดละเว้นจากการฆ่าสัตว์ ตายไปย่อมพบกับสุคติโลกสวรรค์ เมื่อมาเกิดก็พบกับความมีอายุยืน มีปัญญา มาก เป็นต้น หลักกรรม จึงเป็นหนึ่งในวิธีการสอน หรือจูงใจให้คนเห็นความสำคัญของศีล การสร้างแรงจูงใจตามหลักพุทธวิธีการสอน พบว่า พระพุทธเจ้าทรงเตรียมความพร้อมของบุคคล ทุกชั้น วรณะที่ทรงโปรดแสดงธรรม โดยสร้างแรงจูงใจให้เกิดความพร้อมทั้งด้านร่างกาย และจิตใจ ได้แก่ การสร้างความศรัทธาให้บุคคลนั้น ๆ หรือคณะนั้น ๆ มีต่อพระองค์ คำพูดที่โน้มน้าวใจ การแสดง ปาฏิหาริย์ สื่อการสอน การอุปมาเปรียบเทียบ นิทานชาดกต่าง ๆ และการแสดงอนุพุทธานุภาพ การนำพุทธวิธีการสอนมาประยุกต์ใช้ คือ สร้างแรงจูงใจเพื่อให้คนสามารถพึ่งตนเองได้ กระตุ้นให้เกิด

^{๑๙} ดูรายละเอียดใน อด.ปญจก.(ไทย) ๒๒/๑๗๙/๓๐๐.

^{๒๐} อ้างแล้ว.

^{๒๑} ส.สพ.(ไทย) ๑๘/๒๙๓/๓๒๑.

^{๒๒} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๔๑/๘๓-๘๔.

^{๒๓} ดูรายละเอียดใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่๑๕, หน้า ๖๔๙.

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน หน้า ๗๗๔.

^{๒๕} ม.อ.(ไทย) ๑๔/ ๒๘๙-๒๙๗/๓๔๙-๓๕๗.

การลงมือปฏิบัติจนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชีวิตไม่หลงในสิ่งเสพจนขาดสติ มีความเพียรอดทน ต่ออุปสรรคต่าง ๆ ด้วยตนเอง^{๒๖} ดังนั้น เพื่อเป็นแนวทางในการหาคำตอบว่าทำอะไรที่จะสร้าง แรงงูใจในการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวคิดคำสอนเกี่ยวกับศีล ๕ และ แรงงูใจในการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ วิธีการใด คำสอนใด หรือแรงงูใจใด ที่พระพุทธเจ้าทรง นำมาใช้เพื่อให้คนเห็นความสำคัญของศีล และงูใจให้อยากรักษาศีล ๕

จากการศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดแรงงูใจในการรักษาศีลอุโบสถ พบว่า เกิดจากปัจจัย ภายใน และปัจจัยภายนอก สำหรับปัจจัยภายใน หรือแรงงูใจภายในเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ที่บุคคลตัดสินใจด้วยตนเอง มีความเห็นดี เห็นงาม และมองเห็นความสำคัญของตนเอง โดยมี จุดมุ่งหมายหลักในการรักษาศีลอุโบสถก็เพื่อ ทำจิตใจให้สงบ รongลงมากเพื่อสั่งสมบุญบารมีวาสนา, เพื่อเยียวยาจิตใจที่เกิดจากความเครียด, เพื่อล้างกรรมเก่าที่ไม่ดี, เพื่อให้เกิดความโชคดี ส่วนปัจจัย ภายนอกเป็นสิ่งที่ส่งเสริมสนับสนุน ได้แก่ อิทธิพลของคนในครอบครัว สภาพของสถานที่ปฏิบัติ หรือวัดที่ดี และมีความศรัทธาในพระอาจารย์ผู้สอน^{๒๗}

ศรัทธา เป็นปัจจัยภายนอก ที่เกิดจากการชักจูงของผู้อื่นให้เกิดความเชื่อถือในคำแนะนำ และคำสอน ทำให้เกิดความเชื่อซึ่งมีทั้งพอใจในเหตุผล และความน่าไว้วางใจในตัวผู้สอน^{๒๘} เป็น ความพอใจ ชอบใจ อยากในสิ่งที่ดีงาม สิ่งที่เกิดขึ้นแก่ชีวิต และจิตใจ ทำให้เกิดผลดี และเจริญอก งาม มุ่งประสงค์ประโยชน์ที่มีคุณค่าแท้จริงของชีวิต เรียกว่า กุศลธรรมฉันทะ^{๒๙} กล่าวได้ว่าเป็น แรงงูใจตามแนวพระพุทธศาสนา อันเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้เกิดความเพียรพยายามที่จะปฏิบัติ เกิดความเอาใจใส่ และการใช้ปัญญาในการไตร่ตรองในการปฏิบัตินั้น ทำให้การปฏิบัติเกิดผล สำเร็จสร้างประโยชน์ที่มีคุณค่าแท้จริงของชีวิต เป็นแรงงูใจใฝ่สัมฤทธิ์ตามแนวคิดของพระพรหม คุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ซึ่งตรงกับ หลักอิทธิบาท ๔ กล่าวได้ว่า อิทธิบาท ๔ จึงเป็นแรงงูใจตาม หลักพระพุทธศาสนา ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีงาม^{๓๐}

ในขณะที่แรงงูใจตามทฤษฎีตะวันตก เป็นปัจจัยที่ทำให้บุคคลเกิดพฤติกรรม ตามประสบการณ์จิตสำนึก หรือสภาวะของจิตใต้สำนึก โดยบุคคลสามารถควบคุมพฤติกรรม และการกระทำของตนเองได้สมำเสมอ ถ้ามีแรงงูใจที่จะได้รับ จากสัญญา หรือรางวัล เป็นเครื่อง ตอบแทนทำให้นำไปสู่การกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดเพื่อไปถึงเป้าหมาย และความสำเร็จที่หวังไว้

^{๒๖} พระมหามนัส ธมมโร (มีมติ), “ศึกษาวิธีสร้างแรงงูใจจากพุทธวิธีการสอน”, **วิทยานิพนธ์พุทธ ศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก.

^{๒๗} ศุภภาณ พงษ์แพทย์, “ ศึกษาแรงงูใจในการถือศีลอุโบสถของพุทธศาสนิกชน: กรณีศึกษาวัด สังฆทาน และวัดปทุมวนาราม”, (บัณฑิตวิทยาลัย: วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๐), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๘} ดุราละเอียดใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, หน้า ๖๑๔.

^{๒๙} พระธรรมปิฎก, (พระพรหมคุณาภรณ์), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๔๒๘-๔๓๒

^{๓๐} ดุราละเอียดใน ภัทรพร ยุทธาภรณ์พินิจ, “รูปแบบการพัฒนาแรงงูใจใฝ่สัมฤทธิ์ตามแนวคิดของ ป.อ.ปยุตโต”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๗๐- ๗๔.

ตามแนวคิดทฤษฎีแรงจูงใจไฟล์สมุทธิ ของ แมคเคลแลนด์ (McClelland) กล่าวว่า ความต้องการของจิตมีอยู่ ๓ อย่าง คือ ความต้องการทางอำนาจ ความต้องการเป็นที่ชอบพอเป็นที่ต้องการของผู้อื่น ความต้องการสำเร็จ^{๓๑} ทฤษฎีแรงจูงใจตะวันตกจึงมีจุดมุ่งเน้นความเป็นเลิศเพื่อการทำงานของตน ทำให้ละเลยที่จะเอื้อเพื่ออุทิศตนให้กับส่วนรวมหรือทำประโยชน์ต่อผู้อื่น แต่การรักษาศีล ๕ ซึ่งมีเป้าหมายที่เป็นความดีงามในชีวิตตนเอง และความดีงามระหว่างตนกับสังคม การสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติตามศีล ๕ นั้น จึงต้องอาศัยแรงจูงใจตามแนวพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดความพอใจชอบใจในการประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทดังกล่าว ดังนั้น ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยมุ่งเน้นที่จะศึกษาแนวคิดการสร้างแรงจูงใจตามแนวพระพุทธศาสนา ได้แก่ อิทธิบาท ๔ ซึ่งนำไปสู่การเกิดกุศลธรรมะฉันทะ มีความเพียร การเอาใจใส่ และใช้ปัญญาไตร่ตรองในการปฏิบัติตามหลักศีล ๕

สำหรับพุทธศาสนิกชนชาวไทยที่ผ่านมา สร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ด้วยการขอสมณานศีลจากพระ หรือเรียกว่า สมณานวิริติ^{๓๒} เมื่อรับพร และคำสอนแล้วก็น้อมนำมาปฏิบัติตามด้วยความตั้งใจ แต่ปัจจุบันมักปรากฏว่าการสมณานศีลนั้น เป็นเพียงขั้นตอนหนึ่งของศาสนพิธีมากกว่าที่จะมุ่งปฏิบัติอย่างจริงจัง ปัจจัยที่ทำให้เกิดการจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของพุทธศาสนิกชน พบว่า มีปัจจัย ๓ ประการ กล่าวคือ (๑) การหล่อหลอมกล่อมเกลาของครอบครัว ชุมชน และสังคม (๒) ตัวแบบที่มีชีวิต (บิดา มารดา ครูอาจารย์ ผู้บังคับบัญชา เป็นต้น) และตัวแบบสัญลักษณ์ (ผู้ที่มีชื่อเสียงในสังคมทั้งในอดีต และปัจจุบัน) (๓) ความต้องการพ้นจากความทุกข์ หรือปัญหาที่ตนเผชิญอยู่ และกระบวนการที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้น มี ๓ ขั้นตอน คือ การเรียนรู้ การฝึกฝน และสร้างความมั่นคงในการเปลี่ยนแปลง เป็นกระบวนการฝึกอบรมทำให้เกิดแรงจูงใจเพื่อทำให้ตนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยมีปัจจัยที่สนับสนุน ๓ ประการ คือ การควบคุมอิริยาบถ และสภาพแวดล้อม การขยายขอบเขตการเรียนรู้ และการปรับพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน^{๓๓} กระบวนการฝึกอบรมจึงเป็นเครื่องมือสำคัญ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

บีช (Beach) กล่าวว่า การฝึกอบรม เป็นกระบวนการที่จัดขึ้นเพื่อให้บุคคลได้เรียนรู้ และสร้างความชำนาญ เพื่อจะเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ต้องการ^{๓๔} สอดคล้องกับ กู๊ด (Good) กล่าวว่า การฝึกอบรม เป็นกระบวนการให้ความรู้ และฝึกทักษะแก่บุคคลภายใต้เงื่อนไขบางประการ โดยการจัดการฝึกอบรม ไม่ได้เหมือนกับการจัดการเรียนการสอน^{๓๕} การฝึกอบรม จึงเป็นกระบวนการ

^{๓๑} อ่างใน รศ.สิริอร วิชาวุธ และคณะ, **จิตวิทยาทั่วไป**, ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๒๒๔.

^{๓๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐๑.

^{๓๓} รินธรรม โอศกตระกูล, ลัดดา ปิยะวงศ์รุ่งเรือง, “ปัจจัยสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของพุทธศาสนิกชน”, **รายงานวิจัย**, (ศูนย์ส่งเสริม และพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรมสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน), ๒๕๔๙), หน้า ๑๕๘.

^{๓๔} Beach, Dale S, **Personnel: The Management of People at Work**, 3 rd., (New York: Macmillan Publishing Co., 1970), p 193.

^{๓๕} Good, Carter V., **Dictionary of Education**, 3 rd ed. (New York: McGraw-Hill Book Company, 1973), p 613.

หนึ่งในการพัฒนามนุษย์ตามแนวคิดตะวันตก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนองความต้องการขององค์การ สำหรับในทางพระพุทธศาสนา การฝึกอบรมที่ใช้ในการฝึกฝนพัฒนาตนเอง เรียกว่า ไตรสิกขา เป็นกระบวนการศึกษาฝึกอบรมพัฒนาชีวิต ๓ ด้าน คือ ศีลสิกขา จิตสิกขา และปัญญาสิกขา^{๓๖} จากการศึกษา พบว่า การพัฒนาตามแนวคิดตะวันตกไม่มีความยั่งยืน ฉาบฉวย มุ่งผลเฉพาะด้านที่องค์กรต้องการ แต่แนวคิดพัฒนามนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนามีความยั่งยืน และพัฒนาในทุกมิติรอบด้านของชีวิต ทั้งด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม และด้านสิ่งแวดล้อมรอบตัว^{๓๗} กล่าวได้ว่า การฝึกอบรมตามหลักไตรสิกขา เป็นเรื่องของการดำเนินชีวิต และการพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้น ซึ่งเป็นหลักการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ผู้วิจัยเห็นว่า การฝึกอบรมเพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ นั้น จำเป็นต้องทำให้เกิดแรงจูงใจที่มีความยั่งยืน และเป็นแรงจูงใจที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกับทุกด้านของสังคม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดกระบวนการฝึกอบรมตามหลักไตรสิกขามาใช้เป็นกรอบการศึกษาในงานวิจัยนี้ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาแนวทางการแก้ปัญหาที่ถูกนำมาใช้ในการวางแผนพัฒนาประเทศ คือ การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต และให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพคนไทยทุกช่วงวัย ให้มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง มีความพร้อมทั้งด้านร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีสติปัญญาที่รอบรู้ และมีจิตใจที่สำนึกในคุณธรรม เพื่อมุ่งสู่การสร้างสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันการเปลี่ยนแปลง^{๓๘}

สำหรับงานวิจัยนี้การสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ นั้น จุดหมายก็เพื่อนำไปสู่การทำให้เกิดความต้องการประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามทั้งต่อตนเอง และผู้อื่น โดยต้องอาศัยกระบวนการฝึกอบรม เพื่อสร้างให้เกิดความศรัทธา มีแรงจูงใจตามแนวพระพุทธศาสนา หรือ เกิดอิทธิบาท ๔ โดยมีกุศลธรรมะฉันทะในการรักษาศีล ๕ และนำไปสู่การสนใจเรียนรู้ เพียรพยายามปฏิบัติ เอาใจใส่ และใช้ปัญญาในการไตร่ตรองที่จะการปฏิบัติตามให้มากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงได้นำแรงจูงใจในการรักษาศีล ๕ ตามหลัก อิทธิบาท ๔ เป็นเกณฑ์ในการวัดผลการฝึกอบรม

แนวคิดเรื่องการฝึกอบรมศีล ๕ ที่ผ่านมา ทนตแพทย์หญิง สีใบตอง บุญประดับ เป็นผู้ให้นำหลักสูตรอบรม “รักเหนือรัก” ในระดับศีล ๕ มาเผยแพร่อบรมสร้างครูสอนศีล ๕ ซึ่งดำเนินการมาแล้ว ๔๘ ปี จวบจนกระทั่งถึงปัจจุบัน วัตถุประสงค์ของหลักสูตร คือ การสร้างครูสอนศีล ๕ ซึ่งต้องเป็นผู้ปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ได้อย่างเคร่งครัด และต้องสามารถให้ความรู้กับผู้อื่นได้ ผู้วิจัยเองเคยได้เข้าร่วมอบรมในหลักสูตรดังกล่าว^{๓๙} ทำให้เกิดความสนใจที่จะทำอย่างไรให้คนไทยเห็นความสำคัญของศีล ๕ และมีแรงจูงใจในการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ เป็นหลักในการดำเนินชีวิต เกิดการ

^{๓๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) , ถึงเวลามารื้อปรับระบบพัฒนาคนกันใหม่, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิธรรม, ๒๕๔๓).

^{๓๗} พระศักดิ์ดา วิสุทธิญาโณ (มรดา) “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า บทคัดย่อ.

^{๓๘} ดูอ้างอิงที่ ๑๐ ในบทนี้ หน้า ๒.

^{๓๙} ผู้วิจัยได้เข้าอบรมหลักสูตร ครูสอนศีล ๕ จากองค์กรบ้านเกื้อรัก และความร่วมมือของเสถียรธรรมสถาน ในเดือนสิงหาคม ๒๕๕๔ เป็นหลักสูตร ๓ คิน ๔ วัน.

เรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง ผู้วิจัยจึงได้นำหลักสูตรอบรมนี้มาศึกษา เพื่อเป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างชุดฝึกอบรม กระบวนการสร้างแรงจูงในการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ โดยมุ่งเน้นในกลุ่มผู้นำซึ่งมีอิทธิพลกับคนในสังคม

ความเป็นมา และความสำคัญของผู้นำ ใน อัครคัมภีร์สุตตร มีเรื่องเล่าในอดีตแสดงถึงสาเหตุที่ทำให้สังคมมนุษย์ต้องการผู้นำ ก็เพราะมีกลุ่มคนที่กระทำการเบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน มวลหมู่มนุษย์จึงมองหาผู้มาปกป้องคนในสังคมจากการเบียดเบียนของคนไม่มีศีล คนหมู่ใหญ่จึงร่วมกันคัดเลือกผู้นำจากผู้ประพฤติตนดี น่าเลื่อมใส ผู้นำจึงเป็นบุคคลที่มีความดีเป็นตัวอย่างให้กับสังคม พระพุทธเจ้าได้ทรงเปรียบผู้นำ เป็นเสมือนจำฝูงของโค หากนำไปถูกทางย่อมไปถึงจุดหมาย^{๔๐} ดังนั้น ผู้นำในทางพระพุทธศาสนาจึงต้องเป็นคนดี มีศีล ประพฤติธรรมน้อมนำให้ผู้ตามอยากประพฤติปฏิบัติตาม แม้แนวคิดเรื่องนี้ตามหลักตะวันตกก็ให้ความสำคัญด้วยเช่นกัน บราวน์ (Brown) ซึ่งเป็นนักจิตวิทยา และสนใจในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรมผู้นำ (Ethical Leadership) กล่าวไว้ว่า จริยธรรมผู้นำเป็นต้นแบบของพฤติกรรมที่ผู้ตามสามารถสังเกตและลอกเลียนแบบได้^{๔๑} องค์ประกอบของจริยธรรมผู้นำตามแนวคิดตะวันตก นอร์ธ เฮาส์ (Northouse) กล่าวไว้ มี ๕ องค์ประกอบ ได้แก่ การให้การนับถือผู้อื่น การให้บริการผู้อื่น การให้ความยุติธรรม ความซื่อสัตย์ และการสร้างความเป็นหมู่คณะ เพราะผู้นำเป็นศูนย์กลาง และมีอิทธิพลต่อการกำหนดจริยธรรมขององค์การ ผู้นำเป็นต้นแบบของจริยธรรมของผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นผู้ใกล้ชิด และมีอิทธิพลในการให้คำแนะนำต่อผู้ใต้บังคับบัญชา^{๔๒} ผู้นำเป็นต้นแบบของการเรียนรู้ที่ส่งผลทำให้ผู้ที่อยู่รอบข้างเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากพฤติกรรมผู้นำเป็นตัวอย่าง^{๔๓} การพัฒนาระดับจิตใจของผู้นำให้มีคุณธรรม มีศีลธรรม พบว่า ผู้นำต้องมองเห็นประโยชน์สุขส่วนรวมเป็นหลัก จึงจะนำพาให้หมู่คณะ องค์การ และสังคมไปสู่ความเจริญก้าวหน้าที่ยั่งยืน และมั่นคง^{๔๔}

กล่าวได้ว่า ทั้งแนวคิดผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนา และแนวคิดทางตะวันตก ต่างให้ความสำคัญผู้นำในฐานะผู้มีอิทธิพล และสามารถชักนำผู้อื่นให้ปฏิบัติตามได้ การพัฒนาคุณธรรมผู้นำโดยใช้การฝึกอบรมเป็นแนวทางนั้น การทำให้ผู้รับการพัฒนาก่อเกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้ ปัจจัยที่ส่งเสริมได้แก่ เนื้อหา วิธีการ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนา คุณสมบัติของวิทยากร อุปกรณ์

^{๔๐} ดูรายละเอียดใน อด.จตุกก.(ไทย) ๒๑/๗๐/๙๘.

^{๔๑} Brown, M.E., Trevino, L.K., & Harrison, D., **Ethical Leadership : A social learning perspective for construct development and testing**, (Organization behavior and human decision processes, 2005), No.97, p 117-134.

^{๔๒} North,P.H., **Leadership Theory and Practice**, (Thousand Oaks : CA., 2007), p 350-356.

^{๔๓} ดูรายละเอียดใน รินธรรม อโศกตระกูล, ลัดดา ปิยะวงศ์รุ่งเรือง, “ปัจจัยสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของพุทธศาสนิกชน”, รายงานการวิจัย, หน้า ๑๔๖.

^{๔๔} นันทวรรณ อีสราวุฒน์ชัย, “ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์: ศึกษาจากหลักพุทธธรรม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ก.

เครื่องมือที่จำเป็น และกิจกรรมที่เหมาะสม^{๔๕} ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่าการสร้างแรงจูงใจทำให้คนในสังคมอยากรักษาศีล ๕ จึงควรเริ่มจากการฝึกอบรมสร้างแรงจูงใจให้ผู้ นำเป็นต้นแบบของผู้ปฏิบัติ ตามหลักศีล ๕ ให้ได้เสียก่อน จึงจะทำให้สังคมเห็นต้นแบบ และมีกำลังใจที่จะปฏิบัติตาม และการจะทำให้สังคมไทย ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน เป็นผู้ที่ดีมีคุณธรรมได้นั้นรากฐานต้องเริ่ม จากคุณธรรมระดับบุคคล โดยเฉพาะผู้นำ พบว่า ศีล ๕ เป็นหนึ่งในหลักประพฤติปฏิบัติที่หากผู้นำมี ศีล ๕ ย่อมเป็นตัวอย่างที่ดีของครอบครัว ทำให้ครอบครัวเป็นแบบอย่างที่ดีมีคุณธรรม ขยายผลสู่ ชุมชน ส่งเสริมให้ผู้ที่อยู่รอบข้างเป็นชุมชนดีมีคุณธรรมไปด้วย สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามหารัชมงคลาจารย์ วัดปากน้ำ แสดงธรรมเทศนาว่าด้วยความสำคัญของศีล ๕ ของคนในสังคมหากว่าทุกคนรักษาศีล ๕ สังคมจะพบกับความสุขสงบ และร่มเย็น ทั้งนี้ต้องเริ่มจากตัวผู้นำเสียก่อน^{๔๖} ผู้นำจึงมีอิทธิพลอย่าง ยิ่งต่อศีลธรรมมวลชน เพราะพฤติกรรมของผู้นำเป็นบ่อเกิดของความศรัทธา และความนับถือทำให้เกิด พฤติกรรมในการลอกเลียนแบบกับผู้ได้บังคับบัญชา หากผู้นำแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมจะทำให้ ผู้ใต้บังคับบัญชาขาดความเชื่อถือ เกิดความแค้นแค้นชิงชังตึงเครียดจนเกิดความขัดแย้ง และนำไปสู่ ปัญหาองค์กรได้^{๔๗}

จากการศึกษาที่ผ่านมายังไม่พบว่า มีการศึกษาการสร้างชุดฝึกอบรมในการสร้างแรงจูงใจ ให้ผู้นายกรักษาศีล ๕ มาก่อน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาในเรื่องนี้ โดยผู้วิจัยจะทำการศึกษานวคิดคำสอนเรื่องศีล ๕ และแรงจูงใจตามแนวพระพุทธศาสนา และการสร้างแรงจูงใจตามแนวคิด ตะวันตก, กระบวนการอบรมตามหลักไตรสิกขา และจิตวิทยาการฝึกอบรมสำหรับวัยผู้ใหญ่ และ ศึกษาหลักสูตรอบรมเรื่องศีล ๕ ของ ทพ.ญ.สีใบทอง บุญประดับ เพื่อเป็นฐานในการศึกษานำไปสร้าง ชุดฝึกอบรมกระบวนการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ สำหรับผู้นำ และนำชุดฝึกอบรมที่ สร้างไปทดลองใช้กับผู้นำกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำชุมชน เพื่อเป็นการศึกษานำร่องชุดฝึกอบรม และ ปรับปรุงก่อนนำเสนอชุดฝึกอบรมกระบวนการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ สำหรับผู้นำ

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดคำสอนเกี่ยวกับศีล ๕ และแรงจูงใจในการรักษาศีล ๕ ในพระพุทธศาสนา

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาแนวคิดกระบวนการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติตามหลักศีล ๕

๑.๒.๓ เพื่อนำเสนอชุดฝึกอบรม กระบวนการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติตามศีล ๕ สำหรับผู้นำ

^{๔๕} อุทัย โล้วมันคง, “การนำเสนอแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมตามแนวพุทธ ศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎี บัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า บทคัดย่อ.

^{๔๖} สมเกียรติ กาญจนชาติ, “ศีล ๕ ที่รัฐบาลณรงค์ทั่วประเทศ?”, *รัฐบาลไทย*, (วันศุกร์ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๔), [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://picasawebcothssomkiert.blogspot.com/2011/08/5.html>. [๖ ก.พ. ๒๕๕๕].

^{๔๗} พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ขยมงคล), *หลักธรรมาภิบาลและประมุขศิลป์*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มงคลชัยปริ้นติ้ง, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒๒.

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) แบบ (Pre-Experimental Design) โดยมีความมุ่งเน้น ที่จะศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับศีล ๕ ในพระพุทธศาสนา แนวคิดวิธีการฝึกอบรมที่สามารถสร้างแรงจูงใจให้กับผู้นำในการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ พร้อมกับนำเสนอชุดฝึกอบรมกระบวนการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ สำหรับผู้นำ ผู้วิจัย กำหนดขอบเขตในการศึกษาไว้ ๔ ด้าน คือ ๑) ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล ๒) ขอบเขตด้านเนื้อหา ๓) ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ๔) ขอบเขตด้านระยะเวลา ดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาเพื่อสร้างชุดฝึกอบรมกระบวนการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติตามหลัก ศีล ๕ สำหรับผู้นำ โดยผู้วิจัยสร้างและพัฒนาขึ้นจากแนวคิดและทฤษฎี แบ่งเป็น ๔ ด้าน ได้แก่

(๑) ด้านเนื้อหา ได้แก่ ศีล ๕ , หลักพุทธธรรมที่เกื้อหนุนในการรักษาศีล ๕ เช่น ศรัทธา โยนิโสมนสิการ สติ และ อธิปไตย ๔ เป็นต้น

(๒) ด้านแนวคิดทฤษฎีการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้สร้างแรงจูงใจ ได้แก่ พุทธวิธีการ สร้างแรงจูงใจ , กระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา, แนวคิดทฤษฎีตะวันตก (ทฤษฎีแรงจูงใจ, ทฤษฎีการเรียนรู้, ทฤษฎีการฝึกอบรมสำหรับผู้ใหญ่)

(๓) ด้านหลักสูตรอบรม ได้แก่ หลักสูตรอบรม “ครอบครัวยุคใหม่” ในระดับศีล ๕ ของทันตแพทย์หญิงสีเบตอง บุญประดับ

(๔) ด้านแนวคิดประสบการณ์การจัดกระบวนการเรียนรู้วิถีพุทธ ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากการ สัมภาษณ์เชิงลึก ของผู้จัดการเรียนรู้วิถีพุทธ (Buddhist Facilitator)

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

(๑) ในเชิงปริมาณ

ตัวแปรอิสระ (Independent Variable) - รูปแบบการอบรมตามหลักพุทธธรรม ระหว่าง การสร้างศรัทธา และ โยนิโสมนสิการ การสร้างสติด้วยกายานุปัสนาสติ

ตัวแปรตาม (Dependent Variable) – แรงจูงใจในการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ตามหลัก อธิปไตย ๔

(๒) ในเชิงคุณภาพ

ตัวแปรเชิงคุณภาพ ได้แก่ แรงจูงใจในการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ของผู้นำ, การตอบ คำถามแบบประเมินการเรียนรู้ในทำกิจกรรมการอบรม, การสังเกตพฤติกรรมตามหลักท้าว ๔ ของผู้ช่วยผู้วิจัย ๓ ช่วง ระยะเวลาก่อนอบรม ระหว่างอบรม และระยะสิ้นสุดการอบรม, การสังเกตของ ผู้วิจัย ในการมีส่วนร่วม และการแสดงความเห็นของผู้เข้าอบรม, การประเมินตนเองของผู้เข้าอบรมใน การนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการทดลอง

(๑) ด้านประชากร และกลุ่มตัวอย่าง ที่ทำการทดลองชุดฝึกอบรมกระบวนการสร้างแรง จูงใจในการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ที่ผู้วิจัยสร้าง และพัฒนาขึ้นและนำมาทดลองอบรมเป็นการศึกษา

นำร่อง กับประชากรเป้าหมาย ได้แก่ ผู้นำชุมชน โดยคัดเลือกการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยผู้วิจัยขอการอนุเคราะห์ข้อมูลภายใต้หน่วยงานรับผิดชอบของ สาธารณสุขอำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี รวมจำนวนผู้เข้าร่วมอบรมทั้งหมดที่ขอความ อนุเคราะห์ ๑๕ ท่าน ครอบคลุมพื้นที่ ๔ ตำบล ได้แก่

๑) พื้นที่ตำบลราษฎร์สำราญ จำนวนผู้เข้าร่วมอบรม ๔ ท่าน ประกอบด้วย กำนัน ๑ ท่าน ผู้ใหญ่บ้าน ๑ ท่าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ๑ ท่าน และ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ๑ ท่าน

๒) พื้นที่ตำบลคำขวาง จำนวนผู้เข้าร่วมอบรม ๔ ท่าน ประกอบด้วย หัวหน้ากลุ่ม ผู้สูงอายุ ๓ ท่าน และ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ๑ ท่าน

๓) พื้นที่ตำบลทุ่งบอน จำนวนผู้เข้าร่วมอบรม ๔ ท่าน ประกอบด้วย หัวหน้ากลุ่ม สตรี ๓ ท่าน และ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ๑ ท่าน

๔) พื้นที่ตำบลก่อ จำนวนผู้เข้าร่วมอบรม ๓ ท่าน ประกอบด้วย อาสาสมัครหมู่บ้าน ๓ ท่าน

(๒) การนำชุดฝึกอบรมไปลองทดสอบกับกลุ่มที่คล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างจริง โดย นำ กิจกรรมบางส่วนของกรอบไปทดลอง (Try out) กับ กลุ่มผู้นำสตรี ต.บางกะบัว อ. พระประแดง จ. สมุทรปราการ

ด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Performance)

(๑) สัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง กับ ผู้จัดการเรียนรู้วิถีพุทธ (Buddhist Facilitator) ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีผลงานการการจัดหลักสูตรกระบวนการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนา/แก้ไข/เยียวยาจิตใจให้มีคุณธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนามาแล้วไม่น้อยกว่า ๒๐ ปี เป็นผู้ที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก และยอมรับในสังคม และเป็นผู้ที่เต็มใจให้ศึกษาข้อมูล ได้แก่

- ผู้แทนองค์การที่จัดอบรมหลักสูตรคุณธรรม ๑ ท่าน (ทันตแพทย์หญิง สีใบทอง บุญประดับ)

- ผู้แทนอาจารย์ระดับอุดมศึกษา ๑ ท่าน (รศ.ดร. โสริช โพธิแก้ว)

- ผู้แทนพระสงฆ์ ๑ ท่าน (พระไพศาล วิสาโล)

(๒) สัมภาษณ์เชิงลึก (Dept- interview) แบบไม่มีโครงสร้าง กับ ผู้นำที่เคยผ่านการอบรมหลักสูตร “ครอบครัวรักเหนือรัก” ในระดับศีล ๕ ของทันตแพทย์หญิงสีใบทอง บุญประดับ จำนวน ๓ ท่าน ได้แก่ พญ.ภัทร เลาดิเจริญ (นพ.เชี่ยวชาญ ผู้อำนวยการ รพ. โนนดินแดน จ.บุรีรัมย์), นพ.อภิสิทธิ์ บุญประดับ (นพ.ผู้อำนวยการ ผู้อำนวยการ รพ.พนมดงรักเฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษา จ.สุรินทร์), น.ส.กัลยาณี มีธรรม (นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ จ.อุบลราชธานี)

(๓) สัมภาษณ์เชิงกลุ่ม (Focus Group) กับ ผู้เข้าอบรมที่เพิ่งผ่านหลักสูตร “ครอบครัวรักเหนือรัก” ในระดับศีล ๕ ของทันตแพทย์หญิงสีใบทอง บุญประดับ เป็นเจ้าหน้าที่ของ รพ. โนนดินแดน จำนวน ๕ ท่าน

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษาการทดลองหลักสูตรอบรม เป็นพื้นที่รับผิดชอบของ สาธารณสุขอำเภอวารินชำราบ จ.อุบลราชธานี

๑.๓.๕ ขอบเขตด้านเวลา

ทำการศึกษารวบรวมข้อมูลเชิงเอกสาร การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึก การสร้างเครื่องมือ และการทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง เริ่มตั้งแต่ ส.ค.๒๕๕๕ – ม.ค. ๒๕๕๗ รวมระยะเวลาการศึกษา ๑ ปี ๕ เดือน

๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๔.๑ ศิล ๕ หมายถึง หลักแห่งความประพฤติที่คฤหัสถ์ควรรักษาอยู่เป็นประจำ อันเป็นความประพฤติชอบทางกายและวาจา เป็นข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่วด้วยการตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน ได้แก่ (๑) เว้นจากการปลงชีวิตสัตว์ที่มีชีวิต (ปาณาติปาตา เวรมณี) (๒) เว้นจากการถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้ (อทินนาทานา เวรมณี) (๓) เว้นจากการประพฤติดีกในกาม (กาเมสุมิฉฉา เวรมณี) (๔) เว้นจากการพูดเท็จ (มุสาวาทา เวรมณี) (๕) เว้นจากของเมาคือสุรา และเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท (สุราเมรัยมัชฌิมาทฏฐานา เวรมณี)

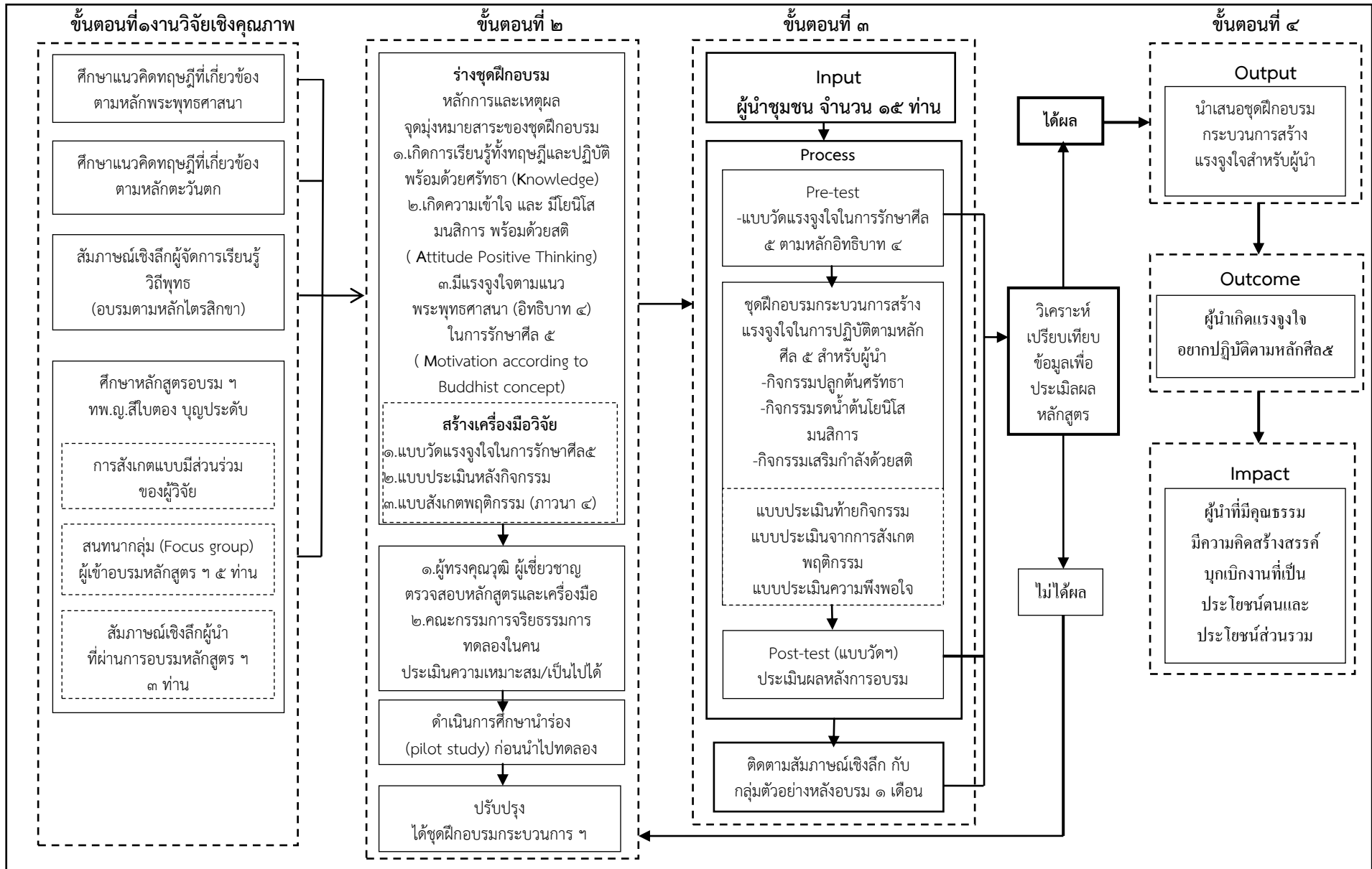
๑.๔.๒ แรงจูงใจในการปฏิบัติตามหลักศิล ๕ หมายถึง แรงจูงใจตามแนวพระพุทธศาสนา คือ มี อิทธิบาท ๔ ในการรักษาศิล ๕ เกิดฉันทะ หรือ ความพอใจอยากรักษาศิล ๕ เกิดวิริยะ หรือ ความเพียรพยายามที่จะรักษาศิลให้ได้ เกิดความใส่ใจที่จะรักษาศิล ๕ เห็นความสำคัญ คุณค่า มรรคผลของศิล ๕ ที่ตนได้รับและพัฒนาศีลของตนให้ละเอียดยิ่งขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อพัฒนาตนเอง ด้าน กาย ศีล จิต และ ปัญญา สามารถนำมรรคผลของศิล ๕ มาแก้ปัญหาตนเอง ครอบครัว สังคม และ ประเทศชาติ และเสริมสร้างสังคมให้มีความสุขสามารถเป็นต้นแบบ และชักชวนให้ผู้อื่นปฏิบัติตามได้ แรงจูงใจในการปฏิบัติตามหลักศิล ๕ สามารถวัดได้โดยแบบวัดแรงจูงใจที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น โดยยึดหลักแรงจูงใจตามหลักทางพระพุทธศาสนา ซึ่งแบ่งโครงสร้าง หรือประเภทตามศิลทั้ง ๕ ข้อ

๑.๔.๓ กระบวนการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติตามหลักศิล ๕ หมายถึง ชุดฝึกอบรมที่ผู้วิจัยสร้างและพัฒนาขึ้นอย่าง เป็นขั้นตอน โดยจัดเนื้อหา กิจกรรม สื่อ อุปกรณ์การสอน กระตุ้นปลุกเร้า จัดสถานการณ์ให้อยากเรียนรู้ กระบวนการฝึกอบรมตามหลักไตรสิกขา ทำให้ผู้นำเกิดศรัทธา และการเรียนรู้ อยากปฏิบัติตามหลักศิล ๕ มีแรงจูงใจใจตามแนวพระพุทธศาสนา คือ เกิดอิทธิบาท ๔ คือ ฉันทะ(กุศลธรรมฉันทะ) วิริยะ จิตตะ วิมังสา ทำให้ผู้นำอยากปฏิบัติตามหลักศิล ๕

๑.๔.๔ ผู้นำ หมายถึง บุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งหรือการเลือกตั้งหรือการยกย่องจากกลุ่มให้ทำหน้าที่ของตำแหน่งผู้นำ เช่น การชี้แนะ สั่งการ และช่วยเหลือให้กลุ่มสามารถปฏิบัติงานได้สำเร็จตามจุดประสงค์ สำหรับงานวิจัยนี้ ได้แก่ ผู้นำชุมชน ภายใต้พื้นที่รับผิดชอบ ของหน่วยงานสาธารณสุข อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี ประกอบด้วย ผู้นำจาก อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ผู้นำกลุ่มสตรี และผู้นำกลุ่มผู้สูงอายุ

๑.๔.๕ ผู้จัดการเรียนรู้วิถีพุทธ (Buddhist Learning Facilitator) หมายถึง ผู้เื้ออำนวยการเรียนรู้วิถีพุทธ เป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ที่นำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการวางแผนการฝึกอบรมพัฒนาคน มีการจัดกระบวนการอบรมที่เป็นรูปแบบ ขั้นตอน วิธีการอบรมแบบมีส่วนร่วมเป็นไปตามหลักไตรสิกขา เป็นกัลยาณมิตรให้กับผู้อบรม

๑.๕ กรอบแนวคิดและกระบวนการในการวิจัย

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๖.๑ ทำให้ทราบถึงแนวคิดคำสอนศีล ๕ และ พุทธวิธีสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติตามหลักศีล ๕

๑.๖.๒ ทำให้ทราบแนวคิดกระบวนการที่นำมาใช้สร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติตามหลักศีล ๕

๑.๖.๓ ทำให้ได้ชุดฝึกอบรมกระบวนการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ สำหรับผู้นำ พร้อมกับคู่มืออบรมให้กับผู้ที่สนใจสามารถนำไปใช้อบรมเผยแพร่ธรรม